

ритория, район проведения антитеррористической операции, право на апелляционное обжалование.

Nagornyuk-Danylyuk O. O. Challenges of decision making concerning the granting of permission on the conduct of special pre-trial investigation in criminal process of Ukraine. This article considers the legal principles for providing investigating judge authorization of special pre-trial investigation in the criminal process of Ukraine.

The main challenges of decision making concerning the granting of permission on the conduct of special pre-trial investigation in criminal process of Ukraine were particularly examined by author. The need for defining the list of circumstances and documents and the requirements for settling of documents that may certify the fact that the suspect stays on the temporarily occupied territory or in the area of antiterrorist operation was specified.

Basing on this research author concluded that recently brought in institute of special pre-trial investigation inevitably leads to some derogations from general rules of criminal procedure that in general corresponds to criminal justice standards defined in international legal documents.

Author proposed to amend Criminal Procedure Code of Ukraine and to codify the alternative of appeal of a ruling of investigating judge concerning granting permission for carrying out special pre-trial investigation.

Keyword: *special pre-trial investigation, defender, notification of suspicion, reasonable suspicion, the investigating judge, temporarily occupied territory, the area of the antiterrorist operation, the right to appeal.*

Надійшла до редакції 15.02.2016

Очеретяний М.А.

здобувач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.985

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ

Висвітлено деякі аспекти розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб. Розглянуто типові слідчі ситуації, а також діяльність слідчого під час проведення першочергових та наступних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: *хуліганство, типові слідчі ситуації, тактичні операції, слідчі (розшукові) дії.*

Постановка проблеми. Одним із важливих елементів розслідування будь-якого кримінального правопорушення є типові слідчі ситуації, тому їх дослідженню завжди приділяється пильна увага – як при дослідженні загальнотеоретичних питань криміналістики, так і при формуванні окремих методик розслідування. Адже це складна система взаємозв'язків, яка утворює ту конкретну обстановку, в якій працює слідчий та інші суб'єкти, що беруть участь у кримінальному провадженні. Хуліганство, вчинене групою осіб, як і інші злочини, розслідується в конкретних умовах часу, місця, оточуючого

середовища, взаємозв'язку з іншими процесами об'єктивної дійсності, поведінням осіб, що опинилися втягнутими у сферу кримінального судочинства, та під впливом інших чинників, що залишаються невідомими для слідчого. Тому визначення типових слідчих ситуацій та відповідного їм напрямку дій слідчого забезпечить ефективність розслідування вказаних суспільно небезпечних діянь.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням слідчих ситуацій як криміналістичної категорії займалися такі вчені: Т.В. Авер'янова, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, В.Г. Гончаренко, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтевський, К.О. Чаплинський та ін. Типові слідчі ситуації під час розслідування хуліганства розглядали у своїх роботах М.С. Бушкевич, М.М. Єфімов, В.І. Захаревський, М.І. Порубов, Є.І. Овчаренко. Та в їх роботах не було приділено достатньої уваги типовим слідчим ситуаціям під час розслідування хуліганства, що вчинене групою осіб. Доречно також зазначити, що наше дослідження показало відмінність динаміки виникнення різних слідчих ситуацій від тих, що були вказані в дослідженнях зазначених авторів.

Метою даної статті є виділення типових слідчих ситуацій, що складаються при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, та визначення відповідного їм алгоритму дій слідчого.

Виклад основного матеріалу. Досліджувана категорія у криміналістиці вивчається досить давно. Але до сьогодні відсутня єдина точка зору щодо визначення її поняття та сутності. Наприклад, В.П. Бахін визначає її як об'єктивну реальність, фактичну обстановку та результат її пізнання, а дані про неї – відображення цієї обстановки, які використовуються для її розуміння та впливають на неї з метою розкриття злочину [11, с. 452]. І.Ф. Герасимов визначає слідчу ситуацію як сукупність доказової, тактичної, методичної, організаційної інформації, включаючи окремі елементи обстановки, у якій здійснюється розслідування [3, с. 17]. А вже А.М. Васильєв розглядає її як «...вихідні дані, які є в наявності на початковому етапі розслідування, тобто в той період коли ще не відомо, який саме злочин вчинено, а діяти необхідно оперативно, «по гарячих слідах» [1, с. 33].

На наш погляд, найбільш точно дане поняття визначив В.Г. Колмацький, який зазначив, що слідча ситуація – це сукупність умов, в яких здійснюється розслідування та визначається його стан на даний момент. Вона є тактичним засобом організації роботи слідчого під час розслідування злочину та акцентує увагу на дослідженні питання аналізу (вивчення змісту обумовлюючих її чинників з метою прийняття тактичного рішення та вибору варіанта методики розслідування, що забезпечує швидке і повне розслідування злочину) та оцінки слідчої ситуації [8, с. 337–346]. Отже, слідча ситуація в широкому розумінні – це сукупність усіх умов, що впливають на розслідування і визначають його властивості. Слідча ситуація у вузькому значенні – це сукупність інформаційних даних, які має слідство на конкретному етапі розслідування злочину.

Аналіз слідчої ситуації має бути всебічним, глибоким й логічно бездоганним. Встановлення особливостей ситуації базується на особистому досвіді слідчого в розслідуванні аналогічних злочинів. Вибір найбільш ефективної системи прийомів розкриття конкретного злочину визначається не лише глибиною аналізу й правильністю оцінки ситуації, але й творчим підходом до вирішення завдань, що виникають.

Формування слідчих ситуацій, на думку Р.С. Белкіна, залежить від таких компонентів:

- компоненти психологічного характеру: стан слідчого, результат конфлікту між слідчим і особами, що протистоять йому; безконфліктний хід розслідування й ін.

- компоненти інформаційного характеру: поінформованість слідчого (про обставини злочину, можливі докази, можливості їх виявлення і експертного дослідження, місця приховування шуканого, наміри осіб, що заважають слідству, і ін.), поінформованість осіб, що заважають слідчому, й інших фігурантів справи (про ступінь інформованості слідчого і свідків, про виявлені і невиявлені докази, про наміри слідчого й ін.); наслідки розголошення слідчої таємниці та ін.

- компоненти процесуального і тактичного характеру: стан провадження у справі, докази і їхні джерела; наявність надійних і ще не використаних джерел орієнтуючої інформації; можливість обрати потрібний запобіжний захід, ізолювати один від одного осіб, що проходять по справі; провести конкретну слідчу дію; наявність тактичного ризику і можливості його мінімізації; протидія встановленню істини з боку злочинця і його зв'язків, а іноді й потерпілого, і свідків, наслідки помилкових дій слідчого, понятих, спеціалістів і експертів; непередбачені дії потерпілого або непричетних до розслідуваної події осіб і т. ін.

- компоненти матеріального й організаційно-технічного характеру: наявність комунікації між черговою частиною і слідчо-оперативною групою; наявність засобів передачі і прийому необхідної інформації з облікових апаратів органів внутрішніх справ, мобільність її пошуку по запитах; можливість мобільного маневрування наявними силами і засобами тощо [9, с. 495].

Мета типізації слідчих ситуацій при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб – використання їхньої класифікації для створення, побудови й застосування типових комплексів моделей слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів і тактичних операцій при розслідуванні зазначеного кримінального правопорушення. Адже типові слідчі ситуації є структурною частиною методики розслідування окремого виду злочинів. Для планування розслідування найбільш доцільно розглядати слідчі ситуації відповідно до етапу його проведення. Спробуємо їх визначити при розслідуванні хуліганства, що вчинене групою осіб шляхом аналізу праць науковців та дослідження матеріалів кримінальних проваджень.

Серед типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування хуліганства М.М. Єфімов сформулював такі:

- особа, що вчинила хуліганські дії, затримана на місці події; відомий потерпілий, є свідки, очевидці та наявні матеріальні сліди кримінально караного діяння (38 %);

- особа, що вчинила хуліганські дії, зникла з місця події і відома лише за ознаками зовнішності (37 %);

- знайдено сліди хуліганських дій, злочинець невідомий, свідків немає (9 %);

- хуліганські дії були вчинені в минулому, відомі потерпілий та підозрюваний (16 %) [5, с. 90–91].

М.І. Порубова виділяє такі типові слідчі ситуації на початковому етапі розслідування:

- особа, що вчинила хуліганські дії, затримана на місці події; відомий потерпілий, є свідки, очевидці та наявні матеріальні сліди кримінально караного діяння;

- особа, що вчинила хуліганські дії, зникла з місця події і відома лише по ознакам зовнішності;

- знайдено сліди хуліганських дій, злочинець невідомий, свідків не має;

- хуліганські дії були вчинені в минулому: відомі потерпілий та підозрюваний [10, с. 176].

У свою чергу, Л.Д. Гаухман визначає таку типову слідчу ситуацію, коли особа, яка вчинила хуліганські дії, знаходиться на місці події і продовжує їх скоювати. Застосовуються такі тактичні операції для:

- припинення хуліганських дій;

- затримання під час вчинення злочину [2, с. 29].

А вже М.В. Салтевський розглядає такі ситуації початкового етапу розслідування хуліганства:

- особа затримана на місці події, наявні свідки, потерпілий та матеріальні сліди;

- особа, що вчинила хуліганські дії, знаходиться на місці події і продовжує їх вчинювати;

- хуліганські дії вчинені в минулому, відома особа хулігана;

- особа, що вчинила хуліганські дії, зникла з місця події, відомі лише ознаки її зовнішності в пам'яті потерпілого та очевидців події;

- виявлені сліди хуліганських дій, злочинець невідомий, свідків немає [13, с. 18–19].

М.І. Ніколайчик визначає такі ситуації початкового етапу розслідування хуліганства:

- особа чи особи, які вчинили хуліганські дії, виявлені на місці злочину, відомий потерпілий, наявні свідки-очевидці, встановлені інші докази злочину;

- особа чи особи, які вчинили вказані дії, зникли з місця події, відомі лише ознаки їх зовнішності;

- визначені особи зникли з місця події, відомості про них відсутні;

- хуліганські дії вчинені в минулому, особи, що їх вчинили, та потерпілі відомі [12, с. 5].

На наш погляд, при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб,

типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування будуть такі:

- особу затримано на місці події, є свідки, потерпілий і матеріальні сліди;
- особа, яка вчинила хуліганські дії, зникла, вона відома лише за ознаками зовнішності, які встигли запам'ятати потерпілий та свідки;
- виявлені сліди хуліганських дій, злочинець невідомий, свідків немає.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дав змогу зробити висновок, що перша слідча ситуація є характерною в 32 % випадків, друга – 57 %, третя – 11 %. Але основним для розслідування є не саме визначення типових слідчих ситуацій, а створення певної програми слідчих (розшукових) дій та інших заходів, характерної для кожної з них. Адже найвірніше визначення співвідношення загальних вимог закону та особливостей провадження справ про хуліганство викликає суперечності на практиці. Особливо це стосується вибору комплексу організаційних, оперативних-розшукових та слідчих (розшукових) дій (тобто тактичних операцій) при вирішенні певних слідчих ситуацій [7, с. 4].

Питання типових слідчих ситуацій на подальшому етапі розслідування хуліганства науковці мало приділяли увагу. Так, В.І. Захаревський розглядає такі типові слідчі ситуації:

- ситуації, для яких характерна наявність повних даних про злочинне діяння, виявлена конкретна особа чи група осіб, які вчинили хуліганство.
- ситуація, коли виявлений підозрюваний, а при груповому хуліганстві декілька підозрюваних, але наявних даних недостатньо для доведення їх причетності до хуліганства.
- ситуація, що характеризується наявністю неповних даних про подію злочину, відсутністю відомостей про особу чи групу осіб, що вчинили дане діяння [4, с. 21].

А вже М.М. Єфімов на подальшому етапі розслідування хуліганства виділив такі слідчі ситуації:

- ситуації, для яких характерна наявність повних даних про злочинне діяння, виявлено конкретну особу (осіб), що вчинила хуліганство і вона визнає свою вину;
- ситуації, для яких характерна наявність повних даних про злочинне діяння, виявлено конкретну особу (осіб), що вчинили хуліганство, але вона відмовляється від учиненого діяння;
- ситуація, коли одна особа визнає вину, а інші відмовляються у вчиненні цього діяння за наявності повних даних про нього;
- ситуація, коли особа зізналася у вчиненні даного діяння, але наявних даних недостатньо для доведення її причетності до вчинення хуліганства» [6, с. 76].

Погоджуючись з можливістю виникнення таких слідчих ситуацій, ми, з огляду на особливість умов вчинення хуліганства в нашому дослідженні, зміни в КПК України та проведене вивчення кримінальних проваджень, виділили дещо інші слідчі ситуації. Так, під час вчинення хуліганських дій групою осіб на подальшому етапі розслідування можуть виникати такі слідчі си-

туації:

- пред'явлено підозру, достатньо доказів для доведення її причетності до вчинення кримінального правопорушення (41 %);

- пред'явлено підозру, зібрано докази, але їх недостатньо для встановлення вини підозрюваного (32 %);

- зібрано недостатню кількість доказів та не встановлено особу правопорушника (27 %).

Наведені типові слідчі ситуації дозволять визначити головні напрями розслідування на початковому та подальшому його етапах, висунути версії, скласти план та організувати розкриття хуліганства, вчиненого групою осіб, по «гарячих слідах».

Висновок. Підводячи підсумок, зазначимо, що типові слідчі ситуації початкового та подальшого етапів розслідування дають змогу його ефективно спланувати, проводити відповідні слідчі (розшукові) дії та інші заходи. При розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування будуть такі: особу затримано на місці події, є свідки, потерпілий і матеріальні сліди; особа, яка вчинила хуліганські дії, зникла, вона відома лише за ознаками зовнішності, які встигли запам'ятати потерпілий та свідки; виявлено сліди хуліганських дій, злочинець невідомий, свідків немає. На подальшому етапі розслідування можуть виникати такі слідчі ситуації: пред'явлено підозру, достатньо доказів для доведення її причетності до вчинення кримінального правопорушення; пред'явлено підозру, зібрано докази, але їх недостатньо для встановлення вини підозрюваного; зібрано недостатню кількість доказів та не встановлено особу правопорушника.

Бібліографічні посилання

1. *Васильев А. Н.* Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. Перепеч. с изд. 1978 г. / А. Н. Васильев. – М., 2002.
2. *Гаухман Л.Д.* Расследование по делам о телесных повреждениях и хулиганстве / Л.Д. Гаухман. – М., 1975. – С. 89.
3. *Герасимов И.Ф.* Криминалистическая тактика и следственная ситуация / И.Ф. Герасимов // Теоретические проблемы криминалистической тактики. – Свердловск, 1981. – С. 15–21.
4. *Захаревский В.И.* Характеристика и методы разрешения следственных ситуаций по делам о хулиганстве : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. / В.И. Захаревский. – М., 1990.
5. *Єфімов М.М.* Методика розслідування хуліганства : монографія / М. М. Єфімов. – Дніпропетровськ, 2015.
6. *Єфімов М.М.* Організація і тактика розслідування хуліганства : навчально-практ. посібник / М.М. Єфімов. – Дніпропетровськ, 2013.
7. *Корнуков В.М.* Производство по делам о хулиганстве : метод. пособие. / Корнуков В.М., Михайленко А.Р., Чичко В.Н. – Саратов, 1977.
8. *Криминалистика : учебник / под ред. Ю. Г. Корухова, В. Г. Коломацкого.* – М., 1984.
9. *Криминалистика : учебник / под ред. Р.С. Белкина, Г.Г. Зуйкова.* – М., 1968.
10. *Криминалистика : учебное пособие / под ред. Н.И. Порубова.* – Мн., 1997.

11. Криминалистика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. – М., 1995.
12. *Николайчик Н. И.* Методика расследования хулиганства : лекция / Н. И. Николайчик. – Мн., 1985.
13. *Салтевский М. В.* О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях / М. В. Салтевский // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1982. – Вып. 25. – С. 13–21.

Очеретяный М.А. Типичные следственные ситуации при расследовании хулиганства, совершенного группой лиц. Освещены некоторые аспекты расследования хулиганства, совершенного группой лиц. Рассмотрены типичные следственные ситуации, а также деятельность следователя во время проведения первоначальных и последующих следственных (розыскных) действий.

Ключевые слова: хулиганство, типичные следственные ситуации, тактические операции, следственные (розыскные) действия.

Ocheretyanyu M.A. Typical investigational situations during investigation of hooliganism committed by group of persons. The scientific article deals with survey of some aspects of the investigation of the hooliganism. Typical situations of the investigation are examined, and the activity of the investigator by carry out urgent and next investigating acts is examined too.

One important element of the investigation of any criminal offense is typical investigative situations. Therefore, their research has always paid close attention – as the study of general issues of criminology and in the formation of certain methods of investigation. It is a complex system of relationships that forms that particular environment in which investigator works and other entities involved in criminal proceedings.

Hooliganism committed by a group of people, like other crimes investigated in the specific circumstances of time, place, environment, relationships with other processes of objective reality, the behavior of individuals who were involved in criminal proceedings, and under the influence of other factors, which remain unknown to the investigator. Therefore, the definition of typical investigative situations and corresponding course of action will ensure the effectiveness of investigations investigating these socially dangerous acts.

The study in criminology category studied for a long time. But until now, no single point of view on the definition of the concept and essence. Investigative situation – a set of conditions in which the investigation and determined his condition at the moment. It is a tactical means of the organization of the investigator in the investigation of crime and focuses on the research questions of analysis (the study of the factors causing its contents in order to take tactical decisions and choosing option investigation techniques, providing rapid and complete investigation of the crime) investigation of the situation and evaluation

Keywords: hooliganism, typical situations of the investigation, tactical operations, investigating acts.

Надійшла до редакції 16.02.2016